

7. Пуришев Б. И. Литература эпохи Возрождения: курс лекций / Б. И. Пуришев. – М. : Высшая школа, 1996. – 366 с.

8. Самарин Р. М. «...Этот честный метод...» (К истории реализма в западноевропейских литературах) / Р. М. Самарин. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1974. – 255 с.

Надійшла до редколегії 08.02.2013 р.

УДК 821.111–1”15/16”.09

А. В. Безруков

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ДЕЯКІ СТИЛЬОВІ ДОМІНАНТИ АНГЛІЙСЬКОЇ ПОЕЗІЇ КІНЦЯ XVI – ПОЧАТКУ XVII століття

Статтю присвячено дослідженню виникнення та розвитку провідних стильових орієнтирів в англійській ліриці кінця XVI – початку XVII століття. Показано стильову своєрідність поезії цього періоду, становлення маньєризму у взаємодії з Ренесансом на основі творчості Джона Донна.

Ключові слова: лірика, стиль, поезія, маньєризм, Ренесанс.

Статья посвящена исследованию возникновения и развития основных стилевых ориентиров в английской лирике конца XVI – начала XVII века. Показано стилевое своеобразие поэзии этого периода, становление маньеризма во взаимодействии с Ренессансом на основе творчества Джона Донна.

Ключевые слова: лирика, стиль, поэзия, маньеризм, Ренессанс.

The article is devoted to the study of origin and development of the main stylistic features in the English lyric poetry at the end of the 17th – beginning of the 18th centuries. There was shown stylistic originality of the poetry, the formation of mannerism in interaction with the Renaissance through John Donne’s works.

Key words: lyrics, style, poetry, mannerism, the Renaissance.

У діалозі різних пізнавальних парадигм, яким визначається стан сучасного літературознавства, відбувається не лише пошук нових методологій, спрямованих на уточнення семіотичної природи мистецтва слова, а і суттєве оновлення традиційних для вивчення історичного руху літератури наукових підходів, орієнтоване на вирішення цього ж питання у широкому культурному контексті.

В останні роки звернення вітчизняного літературознавства до англійської літератури кінця XVI – початку XVII ст. стало досить традиційним. Це пов'язано насамперед із триваючими донині дискусіями про формування і функціонування літературних стилів – пізнього Ренесансу, маньєризму та бароко.

Метою статті є дослідження стильової своєрідності англійської лірики кінця XVI – початку XVII ст., а також становлення маньєризму у взаємодії з Ренесансом на основі творчості Джона Донна.

Жанрово-стильова палітра англійської літератури Відродження позначена складною взаємодією різних моделей літературної творчості – і тих, які сформувалися на засадах освоєння італо-ренесансної художньо-словесної традиції, і тих, що склалися у межах інспірованого нею звернення до «готових» смислів і форм традиціоналістської культури. Унікальною сферою їх перетину стала елізаветинська лірика, позначена поєднанням сталості жанрових форм із прагненням до стильової варіативності.

Із середини XVI ст. дають про себе знати перші паростки трагічного стилю, який посів провідне місце в наступаючій осені Відродження. З Італії приходять нові художні форми, іменовані єдиним, дуже спірним, хоча і зручним, терміном «маньєризм». Основними стилістичними характеристиками мистецтва маньєризму стали: перекручування, скривлення і розпливчастість зображення, театральність рухів, відсутність порожнього простору, незвичайні перспективи [1, с. 28].

Деякі дослідники розглядали маньєризм як особливу епоху, що прийшла на зміну Відродженню, інші – як один зі стилів, що виник у період кризи Відродження, але конфронтуючий до його естетики і самостійний.

А. Н. Горбунов позначив мистецтво маньєризму як «індивідуальне» та «суб'єктивне». Монументальність Високого Ренесансу змінюється грою дисгармонійних контрастів та парадоксами. Значний ступінь рефлексії, глибокий інтелектуалізм, відчуття кризи, крихкості та нестабільності світу – кульмінаційні в маньєризмі. Горбунов зауважує: «Гостре відчуття кризи – основа основ маньєризму. Будь-якому читачеві складних, іноді рафіновано-темних віршів маньєристів, будь-якому глядачу їх гротескних п'єс, які чудернацьким чином поєднують у собі трагічне та комічне, зрозуміло, що світ митців не лише позбавлений міцності та стабільності, а й близький до хаосу. За відчуттями маньєристів, люди – це піщинки у світовому океані, ламкі тростинки, які хитає вітер» [2, с. 89].

Дисгармонія, дисбаланс та відчуття кризи Всесвіту можуть бути домінантами, які визначають суть маньєризму. Із цього приводу Горбунов пише, що ренесансний ідеал особистості, гармонійне сполучення духовного і фізичного, піднесеного і земного тепер розпадається на дві несумісні половини – духовну і плотську. Звідси, на його погляд, виникають два полюси цього мистецтва – загострений спіритуалізм, що наближається до середньовічного способу мислення, і дещо скептичний гедонізм, який часом переходить у відвертий сенсуалізм, межуючи з витонченою еротикою [2, с. 90].

Нове розуміння світу і людини народжувало нову естетику. У мистецтві та літературі більше не було єдиного домінуючого стилю. Про різноманіття і складність англійської поезії століття говорить сполучення різних тенденцій – маньєризму, бароко і класицизму.

Грані між пізнім маньєризмом і раннім бароко досить хиткі, до того ж бароковий стиль виник у силу тих самих культурно-історичних процесів, що породили маньєризм. Барокові художники не менш гостро, ніж маньєристи, відчували зло навколишнього світу. Однак місце скепсису і розчарування змінили прагнення перебороти кризу, осмислити вищий розум світоустрою, що включає в себе як зло, так і добре начала. Так із хаосу старих уявлень народжувався новий синтез. Маньєристській хиткості форм, ускладненості думок, іронічному скептицизму і холоднуватій інтелектуальності барокові художники протиставили особливого роду урівноваженість, пишну риторичку, підвищену театральність і декоративність.

Становлення маньєризму у взаємодії з Ренесансом на ґрунті англійської лірики відбувається у поезії У. Шекспіра та Дж. Донна.

Творчість Шекспіра в різних аспектах досліджена досить повно і ґрунтовно, тому нас більше цікавитиме розвиток літератури, зокрема лірики, в руслі становлення в тому числі «метафізичної школи».

Джон Донн – поет складний, а часом і загадковий. Його стиль багатий силогізмами, парадоксами і біблійними алюзіями.

Говорячи про інтелектуальні експерименти Донна, Кольрідж порівнював їх із кочергою, підв'язаною любовним бантом (стрічкою кольору герба дами серця). Але в парадоксальній поетичній системі Донна і любовний бант, і кочерга перебували б поза стилістичною ієрархією, перетворюючись лише на уламки божественної мозаїки, час від часу викладаючись вигадливим візерунком. Томас Еліот гово-

рив про цілісне емоційне переживання Донном предметного світу, на відміну від так званого «розпаду сприйняття» Мільтона і Драйдена.

Дослідниками була розпочата спроба упорядкувати творчу спадщину Донна відповідно до сформованих літературних стилів (кінця XVI – поч. XVII ст.).

Так, наприклад, С. А. Макурєнкова у своїй статті «Проблеми источниковедения и исторической критики Джона Донна» розглядає історію критики і жанрову своєрідність таких творів як «Сатири», «Елегії», «Пісні та сонети» [5].

Необхідно зазначити, що дослідники неоднотайні в періодизації творчості Донна. Так, наприклад В. А. Хрипун поділив творчість поета на три етапи: I – маньєристичний (1593–1601), II – перехід від маньєризму до бароко 1602–1614 та III – релігійне бароко (1615–1631) [6].

Перш ніж почати говорити про трансформацію петрарківської лірики в піснях і сонетах Донна, необхідно декілька слів сказати про саму любовну лірику Петрарки.

Індивідуалізм, обоження своєї коханої, піднесення її до надземної істоти визначають традицію петраркістів. Що ж залишається у текстах Донна від ренесансної естетики?

Вірші Донна буквально пронизані мотивом суму, горя. Повторення слів: сльози, сум, сумний, ридати, стогнати – підсилюють відчуття безнадійності від рядка до рядка. Але якщо метафори типу «у тумані сліз», «сумами повитий», «струменем сумним», «ридати фонтаном» і т. д. стали у наслідувачів Петрарки своєрідними художніми кліше, у Донна, при всій його орнаментальності, вони виражають сильне і відверте почуття. Ще виразнішими вони стають, коли Донн описує почуття героя «туманом сліз», «сумною мандрагорою», «ридаючим сумним фонтаном», з одного боку, і «жахливим монстром», «павуком любові», «жовцю», «змією» – з іншого. Закоханий, у Донна, – не статичний, застиглий, однозначний ідеал, що властиво ренесансній традиції. У його душі є місце і тонкій ліричності, і жовчності, і колючій іронії, і ураганам, і квітам. Такий тип героя складається в поезії маньєристів, тому що зміст цьому стилю давав кризове світовідчуження пізнього Відродження.

У процесі творчої еволюції Дж. Донна оформлюється барокова «гілка» англійської поезії. Вершиною лірики англійського бароко вважаються його «Священні сонети» (1611–1613), у яких втілились основні особливості цього літературного стилю: універсальність охоплення світу конкретикою у художній образності, напружене поєднання раціонального та ірраціонального джерел літературної творчості, відтворення ситуації самовідчуження як основи досягнення ідентичності «Я».

Одним із репрезентативних зразків поетологічного оформлення барокових естетичних засад є сьомий сонет цього доннівського циклу. Використовуючи «класичну схему» побудови сонетної рефлексії (теза – антитеза – синтез), поет відтворює екзистенціальну ситуацію «на межі», у якій антиномії людського існування, виявлені у руслі маньєристичної естетизації ренесансного зрівняння людини і Творця, знімаються бароковим відтворенням ціннісної вертикалі.

Поширене за часів Відродження сприйняття світу як замкнутого, антропоцентричного в подальшому змінилося «відкритими безоднями, нескінченністю простору і часу» [4, с. 58].

Так, можна зробити висновок, що стильова своєрідність англійської лірики кінця XVI – початку XVII ст. визначається рухом від Ренесансу до маньєризму і бароко, у процесі якого:

- формуються образи-концепти, які задають самобутні моделі рефлексії ліричного героя у межах того зрівняння ідеалу та реальності, одиничного та загального, що оформлює ментальність Відродження;

- складається проблемно-тематичний ряд, який забезпечує проекцію естетичних принципів Ренесансу, маньєризму та бароко на площину самобутніх комбінацій сталих форм художнього висловлювання;

- стверджується специфічне поєднання жанрової та стильової організацій поезії, яким задається стильова забарвленість жанрових пошуків англійських митців доби формування національних літератур.

У подальшому дослідженні порушеної теми планується більш детальне вивчення аспектів розвитку та взаємодії Ренесансу, маньєризму, бароко на матеріалі інших авторів.

Бібліографічні посилання

1. Аникст А. А. Ренессанс, маньєризм и барокко в литературе и театре Западной Европы / А. А. Аникст // Ренессанс. Барокко. Классицизм. Проблемы стилей в западноевропейском искусстве XV–XVII вв. – М., 1966. – С. 178–244.
2. Горбунов А. Н. Категория времени и концепция любви в английской поэзии рубежа XVI–XVII вв. / А. Н. Горбунов // Шекспировские чтения, 1990. – М., 1990.
3. Генік-Березовська З. П. Грані культур. Бароко, романтизм, модернізм / З. П. Генік-Березовська. – К. : Гелікон, 2000. – 368 с.
4. Макаров В. С. Религиозные воззрения Джона Донна и С. Т. Кольриджа / В. С. Макаров // Мат. X Гуляевских чтений. – Тверь, 1998. – Ч. 2. – С. 99–104.
5. Макуренкова С. А. Поэтический разговор английских поэтов по мотивам пасторали: к внутренней перекличке творчества Марло, Рели, Шекспира, Донна / С. А. Макуренкова // Шекспировские чтения. – М., 1985.
6. Хрипун В. А. Проблемы творческого метода и стиля в «Песнях и сонетах» Джона Донна : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук : спец. № 10.01.05 «Литература стран Европы, Америки и Австралии» / В. А. Хрипун. – М., 1979. – 16 с.
7. An Antology of English and American Verse. – М. : Progress Publishers, 1972. – 720 с.

Надійшла до редколегії 08.02.2013 р.

УДК 821.133.1-34«16»Перро

Г. Є. Нікітіна

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПОЕТИКА КАЗКИ ТА АСПЕКТИ КАЗКОВОСТІ У ТВОРЧОСТІ ШАРЛЯ ПЕРРО

Здійснюється спроба виявити нові і трансформовані порівняно з фольклором аспекти та функції казковості у Ш. Перро, дослідити історичну наступність у французькому казковому каноні та окреслити жанрові домінанти (сюжетіку, образність, мотиви), що її забезпечують.

Ключові слова: Шарль Перро, літературна казка, Матінка Гуска, диптих, травестія, бурлеск, історичний анекдот.

Осуществляется попытка выявить новые и трансформированные в сравнении с фольклором аспекты сказочности у Ш. Перро, исследовать историческую преемственность во французском сказочном каноне и определить те жанровые доминанты (сюжетике, образность, мотивы), которые её обеспечивают.

Ключевые слова: Шарль Перро, литературная сказка, Матюшка Гусыня, диптих, травестия, бурлеск, исторический анекдот.